

ИТАЛИЈАНСКИ ПРОПАГАНДНО-МЕДИЈСКИ
„ПЛАН БАДОЉО” И СУКОБИ НИСКОГ
ИНТЕНЗИТЕТА НА ГРАНИЦАМА
КРАЉЕВИНЕ СХС ПОСЛЕ УЈЕДИЊЕЊА

Владимир Баровић
Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

У раду се анализира пропагандни и медијски „План Бадолђо” који је израдила италијанска војска на крају Првог светског рата ради де-стабилизације Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, као и пропагандни и медијски поступци у оквиру тог плана, усмереног на рушење Краљевине СХС. Посебно су разматране војне активности које су пратиле „План Бадолђо” који је био међу првим систематским пропагандним и медијским кампањама усмереним против јужнословенске краљевине. Такође, анализирају се и борбене акције на албанској граници, као и медијске и пропагандне активности усмерене против нове војске Краљевине СХС. Наглашено је да су медији и пропаганда и пре више од сто година имали важну улогу у припреми и реализацији војних планова и пројеката.

Кључне речи: *пропаганда, медији, „План Бадолђо”, новинари, војска, сукоби*

Увод

У историјској науци углавном се проучавају и истражују велики догађаји који су имали одлучујући утицај на преломне моменте и процесе које због тога називамо епохалним. Тако се у светској војној историји до танчина истражују и анализирају Верденска битка или Стаљинградска битка, када је у питању Други светски рат, а у то се радо укључују и медији, те се на компјутерским и телевизијским екранима могу видети читаве симулације, које су по броју учесника и детаљној копији правих операција скоро идентичне датом сукобу. Код нас се велика пажња посвећивала темама као што је пробој Солунског фронта, Церска и Колубарска битка, док су у време једнопартијског система обрађиване непријатељске офанзиве, партизанске епопеје и операције у разним крајевима бивше Југославије. Није тешко уочити да су, у складу са тенденцијама времена у којима су настајали, одређени радови и монографске публикације углавном били пристрасни – сагледавали су само једностране изворе првог реда. Истраживачи углавном нису имали слуха за чињенице и изворе који указују на друге податке и историјске истине, које су у супротности са ондашњим преовлађујућим ставовима у науци.

Треба указати на чињеницу да су одређени војни сукоби и операције, које немају велики значај по броју погинулих или рањених, скоро по правилу „стављани у страну” и није им придавана већа важност. У одређеним сегментима може се констатовати да у томе има здраве логике, јер чему истраживати догађаје који су невелики по обиму и историјском значају. С друге стране, у развијеним историографијама већи значај придаје се разним микроисторијама – често се изучава историја једне породице, једног места, али и мањих догађаја и процеса, који се на први поглед не чине толико битним. Разлоге треба тражити, пре свега, у чињеници да разни војни сукоби слабог интензитета могу прерасти у велике ратове или пак локалне победе могу одвратити потенцијалног агресора од већег напада. Пример за наведену тврдњу је совјетска победа на реци Ха-Ло-Шин, августа 1939. године, која је одвратила империјалну јапанску војску од напада на совјетску територију у Другом светском рату, када су немачке јединице биле пред вратима Москве крајем 1941. године (Група аутора, 1977: 219).

Из наведених разлога треба нагласити да је, по теорији историјског каузалитета, могуће закључити да су понеки локални сукоби, на први поглед не тако важни, узроковали историјске процесе који, да њих није било, могу отићи у сасвим другом смеру. Сматрамо да треба изучавати глобалне сукобе и војна дејства великих размера, али је потребно истраживати и анализирати и много мање сукобе и инциденте, који имају своје место у историји, посебно војној.

Важно је истаћи чињеницу да свакој војној операцији и тактичкој радњи обично претходи пропагандна припрема која у већини случајева има два маркантна сегмента. Први сегмент је пропаганда међу домаћим становништвом и војним снагама ради дизања морала и убеђивања (у стилу „ми смо у праву”). Са друге стране је усмерено пропагандно деловање чији је циљ дезинформисање непријатеља, као и ширење дезинформација, неистина и полуистина међу непријатељским становништвом, а посебно међу војним снагама и резервама ради уношења панике и дезорганизације. За таква дејства посебно су погодни медији и новинари који ће у сарадњи са обавештајно-безбедносним структурама унети панику у непријатељске редове, што је опробана тактика која се у прошлости користила, а још обилатије се користи са развојем информационо-комуникационих и медијских система. „Новинарска професија је увек била погодна за обавештајно деловање јер се и сами представници медија по природи свога посла баве сакупљањем података, које кроз различите журналистичке форме пласирају у својим медијима” (Баровић, 2016:31).

Пропаганда је посебно била развијена на крају Првог светског рата, што је временски оквир који се посматра у овом раду. На почетку Великог рата пропаганда је била слаба на свим зараћеним странама, али како се војни сукоб продубљивао тако се ширио пропагандни капацитет зараћених држава. Најбољу ратну пропаганду у Првом светском рату имали су Британци, чија пропаганда ће касније послужити нацистима предвођеним Гебелсом као модел по којем су развили свој систем (Баровић, 2007).

„План Бадолђо”

Новостворена држава Јужних Словена – Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца била је након уједињења изложена непријатељским и агресивним ставом Италије и Румуније, као и реваншистичким тежњама Аустрије, Мађарске и Бугарске. Најо-

зближенији противник нове краљевине била је Краљевина Италија, која је војно, пропагандно и економски била вишеструко надмоћнија над државом, али и трупама војске Срба, Хрвата и Словенаца. Након Првог светског рата дошло је до наглог затезања односа између два суседа, који су погоршавани инсистирањем Италијана на дословном спровођењу Лондонског уговора. Томе се, пре свега на Мировној конференцији у Паризу, супротстављају САД, односно председник Вудро Вилсон. Историја италијанског случаја била је занимљива, зато што су Италијани усред рата променили страну, нашли се у улози победника и за ту услугу од сила Антанте тражили адекватну надокнаду. Наиме, пошто је 5. марта 1915. године обавестила савезнике да је спремна, уз извесне услове, да ступи у рат на њиховој страни, Италија је 9. марта поднела меморандум о својим захтевима. Након тајних преговора, 26. априла 1915. године, потписан је тзв. „Лондонски уговор“ између Велике Британије, Француске и Русије са једне стране и Италије са друге стране. Италијански територијални захтеви су задовољени углавном на рачун Хрвата и Словенаца по слову тог уговора. Затим је Италија, 3. маја, иступила из Тројног савеза, а 23. маја 1915. године објавила рат Аустроугарској и ушла у обимне војне операције (Група аутора, 1977: 149).

Италијани су своје територијалне претензије у Далмацији оправдали и великим жртвама које су поднели на олтар савезничке победе у рату. Током рата су укупни италијански губици износили 568.000 погинулих, док на војном плану за толику цену у људству није постигнут никакав резултат и поред огромних напора; мобилисано је 5.700.000 војника, велика флота и 8.000 артиљеријских оруђа (Група аутора, 1973: 698). Слабе војничке резултате (не)остварене у рату Италијани су желели да надокнаде у миру за дипломатским столом. У име савезника италијански генерали су 3. новембра 1918. године потписали примирје са Аустроугарском, чиме је савезничка команда симболично хтела да им се одужи за велике жртве које нису резултирале војним успесима. Предвиђена линија демаркације по далматинском приморју, од италијанске Врховне команде и њеног начелника генерала Диаза, није поштована, те су италијанске снаге прелазиле демаркациону линију и стално вршиле корекцију својих положаја. Те поступке правдали су немирима на демаркацији, присуством италијанског становништва, што су биле чињенице које је било тешко игнорисати.

Поред класичних војних припрема, спровођен је и специјално припремљен и разрађен италијански пропагандни „План Бадолџо“, који је 9. децембра 1918. године прихваћен као метод за постизање успеха без превише ратних напора. План је, као средство рушења новоуспостављене јужнословенске државе, предвидео пропагандно појачавање антагонизма два највећа народа (Срба и Хрвата) и то путем специјалних пропагандних метода, медијском пропагандом, ширењем дезинформација, полуистина и сл. Пројектовано је подгревање национализма, као и ширење верске нетрпељивости, пре свега у Босни и Херцеговини и то путем обучених пропагандиста, убачених агената и плаћених доушника.

Италијани су током припремања пропагандног „Плана Бадолџо“ правилно оценили како треба деловати у појединим деловима земље и где треба подстаћи поједине радикалне елементе, јер им је била позната ситуација на терену захваљујући разгранатој обавештајној мрежи која је на дневном нивоу имала податке о дешавањима у новоуспостављеној краљевини СХС. У Црној Гори су у оквиру припрема

придобијане присталице краљевске куће Петровића, док је по плану генерала Бадолђа у Словенији требало активирати католичко свештенство (које је имало огроман утицај на сељачке масе). Католички свештеници имали су значајну пропагандну улогу у виду разговора са људима и моћном средством пропаганде – проповеди-ма које су беспоговорно слушали богобојажљиви верници након црквене службе.

Италијанска пропагандно-медијска офанзива

Ради дестабилизације новоуспостављене Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца предузете су озбиљне пропагандно-медијске припреме. Тако је италијанска Врховна команда предвидела ангажовање 200 агената и значајну суму од 150.000 лира за придобијање словеначке и хрватске штампе и подмиђивања новинара који би писали наручене текстове. „План Бадолђо” је за штампу предвиђао важну улогу у реализацији читаве операције, јер се пропагандним деловањем могло постићи више ефекта без потребе за ангажовањем војних снага. Тим планом је предвиђено да се новинари потплаћују, али и ангажују они који имају угледа у јавности и афинитета за спровођење политике која се противила уједињењу. За присталице аустрофилске и антикарађорђевићевске оријентације предвиђено је 500.000 лира, док је за клерикалне кругове издвојено 300.000 до 500.000 лира, у зависности од потреба операције. Тај новац требало је употребити у пропаганде сврхе, а о детаљима плана Бјелајац пише: „Бадолђо је свој план базирао на неколико претпоставки: 'Отварати очи српским вођама пред опасношћу да Хрватска апсорбира Србију и остале Југословене'. Са друге стране сматрао је да треба охрабрити оне Хрвате 'који рађе сањају Велику Хрватску него Југославију', да осумњиче Србе као хегемонисте. За Бадолђа је религија била једина полуга за покретање те активности у Босну и Херцеговини, агитацијом међу заосталим масама на бази верске подељености” (Бјелајац, 1988: 177).

Уз пропагандну и медијску офанзиву коју су повели Италијани су предузели и низ агресивних војних мера на терену. Одмах по потписаном примирју, италијанске трупе су од 3. до 16. новембра 1918. године јаким снагама предузеле напредовање и запоселе: Трст, Горицу, Истру и терен до Крањске области. На Јадрану су посели: Опатију, Црес, Мали Лошињ, Крк, Задар, Ластово, Мљет, Хвар, Корчулу, Шибеник и појас од Карлобага до Трогира (Бјелајац, 1988: 181). Желели су да пре отпочињања преговора о миру заузму што боље позиције на терену, како би могли изнети своје преговарачке и дипломатске захтеве на мировној конференцији која се извесно очекивала.

Након првих запоседања демаркационе линије, италијанске трупе и официри су тврдили да долазе као пријатељи и савезници. Делили су локалном становништву своје новине и летке као класичан вид пропаганде, али и храну, лекове и давали разна обећања како би придобили локално становништво које је у знатном делу говорило италијански, посебно на острвима и приморском делу Далмације. Пошто се утврђују на обали и острвима, италијански команданти почели су да укидају локалне одборе Народног вијећа, забрањују политичку агитацију у корист уједињења, уводе цензуру поште и штампе и истичу италијанске заставе. Подгревана је и медијска кампања преко новина које су писале у духу „Плана Бадолђо”. Италијански званичници су истицали да је циљ упућивања војске, пре свега заштита италијан-

ског живља. Радикални поступци представљали су повреду потписаног примирја и наговештавали природу будуће политике.

Италијански војни гувернери и њима потчињене јединице започели су репресалије према цивилним властима и католичким свештеницима који су одбијали да служе мисе на италијанском језику, отворено говорили против Италије и захтевали повлачење њених снага. Пред суд у Задру изведен је жупник из Високог, Боне Кулишић, који је италијанском официру изјавио: „Ми признајемо и увек ћемо признавати да смо југославенски поданици, да је у Сплиту наша покрајинска влада и наш законити вођа Петар I” (Живојиновић, 1980:209). На надбискупској палати у Задру силом је истакнута италијанска застава, а са жупне цркве на Рабу скинута је југословенска тробојка. Католичким бискупима из Шибеника и Задра забрањено је да служе мисе захвалнице за уједињење. Жупнике са Раба, из Лукорана, Сутомишчице, Прека и још неких места италијански војници су ухапсили и у ланцима стражарно спровели у Задар. „Када ни то није донело жељени резултат, гувернер вицеадмирал Енрико Мило, наредио је да се непослушни свештеници депортују у Италију. Насилне мере нису промениле стање и расположење. Капетан Еторе Спортијело, командант Виса, отворено је признао да је „клер непријатељски настројен према нама (Италијанима)”; сличне извештаје слали су и команданти Хвара и других места (Живојиновић, 1980:209). Може се закључити да Италијани нису имали обзира ни према католичком клеру југословенске оријентације, које су интернирали и замењивали га својим војним свештеницима. У периоду до 18. децембра 1918. Италијани су искрцали јаке трупе у Шибенику и кренули према Книну и Дрнишу. Код рудника Сиверић, на прилазу Дрнишу, италијанској војсци (5–6.000 људи) отпор су пружиле малобројне српске трупе и наоружани мештани, али су многоструко јачи Италијани продрли у Дрниш 29. децембра, а у Книн 31. децембра 1918. године (Група аутора, 1973а:106).

Насупрот италијанских трупа стајале су јединице II српске армије, према Албанији – Југословенска дивизија, у Далмацији делови 13. и 14. пешадијског пука Тимочке дивизије. Пошто су Италијани упали у Дрниш и тиме прекорачили демаркациону линију, на то подручје су, ради заштите од даљих продора, упућене снаге 10. и 11. пешадијског пука Шумадијске дивизије. „Међутим, како су се заоштравала јадранско, корушко и друга питања на Мировној конференцији и у 'пракси', Италија ће све више испољавати директан и невиђен војни притисак... Покрети италијанских јединица били су у функцији извођења по указаној потреби, муњевитог и страховитог удара на југославенски фронт, уз заузимање знатног дијела територија” (Бјелајац, 1988: 184-185).

Тиме су снаге српске војске (касније нове војске Краљевине СХС) спречиле даљи продор италијанских јачих снага на територију која је припадала новој држави. И поред напрезања свеколиких снага према батаљонима војске Срба, Хрвата и Словенаца (у суштини, то је била српска војска) стајале су италијанске дивизије и бригаде, добро наоружане, са квалитетном опремом и одећом и обилном храном. Италија је имала максималну концентрацију трупа у Далмацији и Словенији маја 1919, када је само у Риједи било 38.000 војника. Јула 1919. године за могућу демонстрацију или напад према Љубљани прикупљено је чак 150.000 италијанских војника у подручју Логатеца. Такође, појачане су и италијанске снаге у Далмацији које су порасле на 90.000 војника. То је довело Врховну команду у веома озбиљну и деликатну ситуацију, јер није имала веће снаге да се супротстави евентуалној агресији.

Напетост појачавана пропагандним и медијским притиском по „Плану Бадолђо” расте, и то посебно након Д`Анунцијевог упада у Ријеку, 12. септембра 1919. и у Задар 14. новембра исте године. Габријеле Д`Анунцијо је уз прећутну подршку италијанске владе бучно најављивао проширење територијалних аспирација на Боку Которску, Сплит, Шибеник, па чак и Црну Гору. Децембра 1918. године на Цетињу је донета резолуција. „Резолуцијом је тражено да се Италија окане својих захтјева за рестаурирањем суверене (засебне!) Црне Горе и да уклони своје трупе из Боке и других територија тадашње, тек формиране државе СХС. Резолуцију су потписали: Андрија Радовић, Јанко Вукотић, др Лазо Томановић, Митар Мартиновић, Марко Радуловић, Љубомир Бакић, Ново Вугделић, Илија Зорић, Љубомир Гломазић и др Нешко Радовић. Дакле међу потписницима су била четири бивша председника црногорске владе”. (Мартиновић, 1996: 212).

Пошто је у Београд преко војних органа безбедности стигло обавештење о могућем нападу на Сплит, министар војни је 19. новембра 1919. године издао наредбу да се све трупе у Далмацији ставе под обједињену команду генерала Ђуре Ђокића. Трупе под његовом командом су појачане у артиљерији и пешадији, док су делови 13. 15. и 32. пешадијског пука прикупљени ближе демаркационој линији ради поседања полазних положаја. У Далмацију су хитно пребачени 7. и 9. пук из I армијске области, који су надљудским напрезањем са румунске границе усиљеним маршем преко Мостара упућени у Далмацију. Колике су напоре трпели српски војници у заштити територије Далмације, тј. данашње Хрватске, од Италије најбоље сведочи Бјелајац када пише: „Непосредно пред одлазак 7. пука из Мостара у састав Сплитских трупа, његов командант је учинио, 28. октобра (1919-В.Б.), представку својим претпостављенима, у којој је упозоравао да пук, у коме има више од 600 солунаца, који се и поред тешког стања код својих кућа, још нису пуштали на одсуства, непрестано иде са фронта на фронт” (Бјелајац, 1988:191).

Зона одговорности далматинских трупа простирала се од ушћа Неретве до тромеђе Босне, Хрватске и Далмације, а браниле су је: дрварске, сињске, клиске и сплитске трупе. Све ове јединице имале су само 2 до 3 батаљона и неколико митраљеза и топова. Средином априла 1920. године опасност од агресије је умањена, па је расформирана команда далматинских трупа и јединице су стављене на нижи ниво борбене готовости. Италијани су се одлучили да изврше дестабилизацију нове државе на њеним јужним границама, као и да помогну побуну на унутрашњем плану, у чему је пропаганда имала веома важну улогу, што су италијански команданти добро знали.

„План Бадолђо” и дешавања на граници са Албанијом

Сукоби на демаркационој линији (тек касније настаје граница) Краљевине СХС према Албанији почињу одмах након протеривања аустроугарске војске. Борбе се одвијају различитим интензитетом до краја 1921. године. Наведене сукобе (инциденте) можемо посматрати са истог аспекта, као и оне у приморским областима, јер су оба сектора поседали Италијани. „План Бадолђо” имао је значајну улогу и на граници са Албанијом, јер су сличне пропаганде мере коришћене и на том просто-

ру. Због природе терена и становништва, више се ишло на усмену пропаганду и ширење дезинформација у виду гласина, непроверених вести и сл. Сукоб интереса између нове југословенске државе и Италије избио је око заузимања Скадра у којој прве улазе јединице 2. југословенског пука српске војске. Та српска јединица, под командом потпуковника Ристића, ушла је у Скадар 30. октобра 1918. године (Опачић, 1984:370). Италијанска војска је, на основу међусавезничког уговора, окупира-ла Албанију са 45.000 војника сврстаних у 16. и 18. корпус, што су биле озбиљне снаге које су могле лако да дејствују офанзивно.

Италијански официри су са жељом да се предузму борбена дејства према Краљевини СХС, а да избегну сопствене губитке, организовали албанске регуларне трупе и добровољачку војску. Наведена формација бројала је 10.000 људи сврстаних у 12 самосталних батаљона под командом албанских и италијанских старешина¹. Пошто су утврдили свој положај у Албанији, Италијани су на основу „Плана Бадолђо” систематски бунили поједина албанска племена којима није било потребно пуно да се дигну на оружје. Подстицали су их на оружану акцију усмерену против Краљевине СХС, обећавајући им значајна средства и модерно оружје. Италијанска војска је концентрисала 7 до 8.000 војника у области демаркационе линије на потезу Клење, где су извршили више напада од 19. до 21. јуна 1919. године. На сектору према Црној Гори италијански агенти су путем пропагандног деловања и помогнути новцем подстакли на побуну албанска племена Хоти и Грудни. Они су се дигли на оружје и напредовали ка Подгорици, али су заустављени у тешким одбрамбеним борбама од 23. до 26. децембра 1919. године. У тим окршајима војска СХС имала је три мртва, 34 рањена и 240 заробљених, док су албански губици били 84 мртва и 217 заробљених (Винавер, 1968:134).

Дуж демаркационе линије било је сталних сукоба са мањим групама Албанаца који су вршили пљачкашке упаде и изазивали инциденте, интензивирани од јула 1920. године. Инспирисани, пропагандно индоктринирани у духу „Плана Бадолђо” и наоружани од стране Италијана, Албанци нападају мање јединице и објекте војске Краљевине СХС дуж реке Дрима, између градова Дебра и Пишкореје. Озбиљан албански напад на правцу Пишкореје уследио је 10/11. јула 1920, али га је војска СХС одлучно одбила. „Према југословенским подацима, албанска војска располагала је са 5.000 људи и још 2.500 Гега из северне Албаније (јуни 1920), али нешто касније, половином јула, рачуна снаге на 11.000”. (Тодоровић, 1980: 72).

Напади су и даље настављени, па су војне снаге Краљевине СХС приморане да се појачавају активирањем резервног састава. Министарство војно одобрило је команди III армијске области да, ради попуње и ојачања јединица, позове на војну вежбу 8.000 обвезника. Поред делимичне мобилизације, војска СХС је организовала, снабдевала и плаћала албанске батаљоне Алита Љеша. Ова мера је била неопходна, јер су наведене формације (поред атрибута „југословенски плаћеници”) веома добро познавале терен и тактику герилско-пљачкашког типа, коју су примењивали и Албанци које су организовали Италијани. Плаћенички батаљони преузели су

¹ Када буде формално призната (17. децембра 1920), Албанија ће располагати истим регуларним снагама: три пешадијска пука, један жандармеријски пук, три батерије топова и три авиона (10.000 људи). „Ратник”, II, 1923, 114.

офанзиву на села Џемаило и Селиште, али су потиснути 10. августа 1920.² Средином августа исте године дошло је до најжешћих окршаја на албанском фронту. Албанске трупе извеле су жесток удар са 4.000 људи на линији реке Дрим (Бјелајац, 1988:201). Леви сектор одбране је пробијен, али се десни одржао упркос жестоком нападу. Команда III армије наредила је 16. пуку (стационираном у Нишу) да запоседне положаје на призренском одсеку. Истовремено је на угрожени подримски сектор из Вардарске дивизијске области упућено 3.200 војника. Напад Албанаца на град Дебар одбијен је 19. августа 1920. године, али су при том југословенске трупе тог месеца имале 700 људи избачених из строја (што говори о жестини борби). Командант подримских трупа постао је генерал Смиљанић, који је имао три одреда: Љумски, Дебарски и Голобрдски.

Захваљујући јакој италијанској пропаганди која је уз новац и оружје појачала борбеност албанских нерегуларних снага, интензитет борби се повећао. Трупе генерала Смиљанића почеле су контраофанзиву 28. августа 1920, када је у борбу убачено 20.000 војника, 120 топова, 200 митраљеза и 5-6 авиона. О обиму војног ангажовања Бјелајац пише: „У борбу су ишли (Албанци – В.Б.) по плану и правилно, што доказује да су имали официре. Арнаута од Бицана до Јабланице било је 3-4.000. Овај број повећан је Арнаутима мештанима на 8.000 до 10.000” (Бјелајац, 1988:201-202). Уз употребу релативно великих снага војске СХС, албанске трупе су потиснуте до демаркационе линије, где се, 20. септембра, војска зауставила. Албански плаћенички батаљони наставили су да гоне разбијеног непријатеља у дубину територије Албаније.

Италијанска медијска пропаганда о „врангеловцима”

Нови већи напад (поред скоро свакодневних инцидената) догодио се половином септембра 1921. године. Тада је 3.000 Албанаца напало положај војске Краљевине СХС под Клењом на реци Црни Дрим. Уз наведене масовне, добро организоване нападе, Албанци су користили и пропагандна средства у оквиру италијанског пропагандно-медијског плана, оптужујући војску и саму државу Краљевину СХС. „Током 1920 и 1921 упућиване су представке, писма, апели да се утиче на 'Србе' да престану са освајањем, предсједнику Француске Милрану, француском сенату као и друштву народа”. Тако албанска делегација у Паризу, 14. августа 1920, моли Милрана да посредује да се „српске трупе повуку иза границе 1913”. Било је то у тренутку пред сам напад албанских трупа на демаркациону линију. Кад су југословенске трупе почеле са успешним противнападом, Милран добија телеграм од Анастаса Пандела, председника албанске федерације (организација у иностранству – М.Б.): „Зауставите Србе. Њихова војска пали и уништава... Они напредују ка Тирани”. У исто време (16. септембра), француско министарство ратне морнарице добија извештај из Котора да се борбе на правцу Подгорице настављају и да Албанци продужавају своја напредовања (Бјелајац, 1988:203).

² Д. Тодоровић истиче да су напади поменутих батаљона изведени мимо знања команде III армијске области. Д. Тодоровић, наведено дело, 74.

На албанску пропагандну кампању у оквиру „Плана Бадолџо” надовезују се италијански листови који су истовремено тврдили да се у војсци СХС боре *врангеловци*³. Италијанска штампа бавила се заменом теза, односно организованом пропагандном кампањом која је мешала стварне и измишљене информације. Наиме, чињеница је да је у војску Краљевине СХС извршен пријем одређеног броја Руса антибољшевика у редове нове војске, али су они попуњавали мирне граничне секторе, односно снаге које нису покривале делове фронта. Граничне трупе попуњене *врангеловцима*, како су их италијански новинари звали (тј. „белим” Русима антибољшевицима), поседале су искључиво линију државне, већ утврђене границе (нпр. према Бугарској или Грчкој) и нису коришћене за борбене операције. Стога тврдња италијанских новинара да су *врангеловци* учествовали у борбама није тачна. Албански пропагандни извештаји да је војска чинила злочине нису истинити јер демаркациона линија није прелажена. Њу су прешли само албански плаћени батаљони, који су приликом гоњења на територији Албаније били под командом сопствених (албанских) старешина. „Али из ових извештаја видимо да су за ову акцију одређена само ’арнаутска одељења’, а евентуална подршка митрагеских одељења регуларне војске могла је бити само 20-25 km од демаркације, и то далеко иза, на правцу одељења која су их гонила” (Бјелајац, 1988:206). Генерал Смиљанић је вишој команди послао обавештење да су албански одреди који се боре на југословенској страни доста нарасли, па их је тешко снабдевати и зато предлаже плаћање искључиво у новцу.

Закључак

Италијански пропагандни, медијски и војни „План Бадолџо” је добар пример како се пре скоро стотину година успешно користила пропаганда, као и медији ради изазивања криза, ратних сукоба, оружаних акција и сл. Италијанска врховна команда била је добро обавештена о озбиљним антагонизмима у новоствореној Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, те је желела да те сукобе вешто искористи у реализацији својих геополитичких циљева који се на крају рата нису остварили војним путем. Увидели су да је, осим класичних војних средстава (која су скупа и коштају људских живота) много ефикаснија пропагандна средства и коришћење штампе, односно ондашњих медија чији је циљ био распиривање мржње и покретање ратних дејства мањег интензитета (избегавало се покретање класичног рата, јер је и Италија била исцрпљена на крају Првог светског рата).

„План Бадолџо” био је један од првих смишљених акција пропагандно-медијског деловања чији циљ је био слабљење противника и дезинформисање становништва у ширем обиму на противничкој територији. Због тога је сам план и пројекат интересантан за изучавање са аспекта историје пропаганде, као систематски осмишљен и реализован пропагандно-медијски, али и војнообавештајни подухват сачунат на уништавање и разбијање Краљевине СХС која је од самог настанка била саздана на слабир темелјима које су љуљали антагонизми њених народа.

³ Називани су „врангеловци” по свом команданту генералу барону Петру Николајевичу Врангелу (1878–1928) који је био последњи командант Беле армије, односно антибољшевичких снага на југу Русије.

Са дуге стране, борба на албанском фронту, која се водила током 1920. и 1921. године, била је прави тест бојне готовости и спремности војске Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Јединице које су учествовале у одбрани државне територије чинили су контингенти регрута из Србије, Бачке, Босне, Хрватске, Македоније и Словеније. И поред борби високог интензитета, у којима су коришћени авиони и тешка артиљерија (хаубице од 100 mm и 120 mm), као и великих губитака (700 људи избачених из строја) војници су углавном били на висини задатка. Официри су већином били из старе српске војске, веома искусни и прекаљени у претходним ратовима, што је уносило сигурност код регрута и уливало им поверење у старешине и командни кадар. Може се закључити да су наведени сукоби на албанској демаркационој линији били уједно и најтеже операције нове војске у заштити државе од спољне агресије које су изводили Албанци (а организовали, координирали, те пропагандно-медијски и материјално-технички подржавали Италијани). Они су то чинили посредно преко својих трупа, стационираних у Албанији, али и непосредно преко официра распоређених у албанске јединице, које је формирао и обучавао пуковник италијанске војске Витали, који је организовао и пропагандни рад међу локалним становништвом.

„План Бадолђо” није дао резултате које су очекивали италијански команданти, али је био добра полазна основа за касније систематске мере које је предузимала фашистичка Италија, ради дестабилизације Југославије, која ће се касније углавном вршити преко усташког покрета. Из наведених разлога „План Бадолђо” био је значајан индикатор и пробни балон за реализовање пропаганде и медијског рата против јужнословенске краљевине, која је након многобројних унутрашњо-политичких ломова и проблема била лак плен за фашистичке силе које су је на крају и раскомадале у краткотрајном априлском рату 1941. године.

Литература и извори

[1] Баровић, Владимир (2007). Медији у Трећем рајху. Часопис *ЦМ*, број 5, Београд, децембар 2007, 119–132.

[2] Баровић, Владимир (2016). Улога новинара и медија у обавештајно-пропагандном ангажовању различитих група пред напад на Краљевину Југославију 1941. године. *Култура полиса*. Нови Сад–Београд, бр 29, година XIII, 2016. (31–44).

[3] Бјелајац, Миле (1988). *Војска Краљевине СХС 1918-1922*. Народна књига: Београд.

[4] Винавер, Вук (1968). Угрожавање Југославије 1919-1932, *Војноисторијски гласник*, број 1/1968, Београд, 127–151.

[5] Група аутора (1973) *Војна енциклопедија*, друго издање, књига III. Војноиздавачки завод: Београд.

[6] Група аутора (1973а) *Војна енциклопедија*, друго издање, књига IV. Војноиздавачки завод: Београд.

[7] Група аутора (1977) *Војна историја*, уџбеник за Војну академију. Војноиздавачки завод: Београд.

[8] Живојиновић, Драгољуб (1980). *Ватикан, Србија и стварање југословенске државе 1914–1920*. Нолит: Београд.

[9] Мартиновић, Митар (1996). *Ратне године 1912–1916*. Службени лист СРЈ: Београд.

[10] Опачић, Петар (1984). *Србија и Солунски фронт*. Књижевне новине: Београд.

[11] Тодоровић, Десанка (1980). *Југославија и балканске државе 1918–1923*, Институт за савремену историју, Народна књига: Београд, 1980.